

Небојша С. ГАЦИЋ

АРХИТЕКТУРА ПРИЗРЕНСКЕ ГОРЕ - ГЕНЕЗА

Кључне речи: Шар планина, Призренска Гора, сеоска архитектура, вера, насеља, кућа, генеза

Шар планина, Гора

Апстракт: Традиционална архитектура Призренске Горе, или стамбена култура уопште, све док није достигла форму која је преживела до данас, проишла је кроз фазе које су пратиле динамичан ток његовог историјског живота. Оно што се данас види у традиционалном насељу и архитектури Горанских села су остаци свакодневне борбе овог ентитета за опстанак и развој у суровом природном амбијенту за човека, али и у културолошки и верски јако промењљивим у кратком временском периоду. То су утицаји који су у овој регији мењали њену архитектуру и стил стамбеног живота. Овај рад доноси покушај да кроз теренска истраживања, усмене информације и библиографију представи традиционалну

сеоску архитектуру Гора која је још увек непознатим многим и која представља интересантан феномен на простору Шар планине али и целог Балканског полуострва.

УВОД

Стара сеока кућа у селима Брод, Драгаш која се налазе у Горанској жупи као и кућа у селима Опољске жупе била је по својим типолошким карактеристикама блиска у неким случајевима и идентична типу куће у Средачкој жупи. Овакву пожељну „мустру“ Гора је пронашла у блиској Средачкој жупи која се налази на десетину километара од ње и са којом је у прошлости оствари-

1. Шар планина, природни амбијент

вала богату и узајамну зидарску комуникацију.¹ Бројне породице из Горе су своје ново животно станиште нашле у Средској и у њеним бројним селима, а заузврат те родбинске везе су им касније омогућиле добру препоруку да врсни зидари из Средске граде куће код њихових рођака у Гори.² Најинтензивнији процес изградње у Броду и осталим горанским селима одвијао се током XIX века када су и били најприсутнији Сречани као градитељи а самим тим и њихови обрасци који су примењивани приликом изградње кућа у Гори. На терену током мојих истраживања дошао сам до закључка да је највећи број старих кућа лоциран у највећем, а некад и најбогатијем, селу Брод који је пред крај XIX века бројао 470 кућа.³ Ово село врло специфично не само по томе што је велико и што се налази на највећој надморској висини на шари и делује са својом руралном структуром на птичије гнездо већ и по томе што је било по-

следње које је доживело процес исламизације током средине XIX века. У њему је до 1856. године живело јако пуно српско-православних породица, па је и то је један од пресудних елемената зашто је кућа била грађена од стране неимара из суседне православне жупе. У литератури се наводи и пример да је и последњи свештеник долазио из села Локвице.⁴ Верска трансформација комплетног становништва је јако битан моменат јер се на тај начин мења и сама кућа у Гори. Временом, нека друга кућа, са неких других простора, постаје пожељан образац приликом градње у Броду и осталим селима. Како? Горани, који су некад били једва присутни у градском животу бројних градова северне Грчке као на пример: Солуна, Верије, Бруса, Серез⁵ и других након извршеног „преверавања“ постаће његови пуноправни учесници и постаће посластичари, ашчије и бозације. Самим тим и елементи архитектуре тих градова наћи ће своје место и у руралној средини њиховог краја. Средачке мајсторе замењиваће полако мијачки мајстори са којима ће горански печалбари бити у блиском контакту. Мијаци су вековима радили као градитељи Орјента од Охрида преко

¹ Лутовац, Милисав. *Гора и Опље- антропогеографска проучавања*, Српски етнографски зборник, књ. LXIX, Насеља и порекло становништва, књ.35, САНУ, Београд, 1955.стр. 24.

² Димић, Душан. *Горње село на Средској*, Народна и универзитетска библиотека, Приштина, 1997, стр. 31.

³ Јастребов, Иван. *Стара Србија и Албанија*, НИП «Нови свет»и Народна и универзитетска библиотека, Приштина, 1904 и 1995. стр. 129.

⁴ Чукаловић, Тодор. *Живот је сећање, казивање старих људи из Средачке жупе и Призрена*, Средска-Призрен-Ниш, 1991. стр. 77.

⁵ Лутовац, Милисав. Исто .стр. 24.

2- Гора, рурални амбијент села Брод, сеоска улица у Чучуљ маало

Солуна па све до Мале Азије и Анкаре (Ангоре). Кућа породице Пупе (Попић) је најлепши примерак архитектуре са елементима орјента која се јавља почетком двадесеток века у селу Брод и која постаје доминантни архитектонски образац у наведеном периоду у овом горанском селу.

ГЕНЕЗА РАЗВОЈА КУЋЕ У ГОРИ

Прве куће у Гори, биле су, дводелне састављене од собе и „куће“, приземне, зидане у техници „сувозида“ са четвороводним кровом који је био покривен сламом или каменом плочом. Ово је основни облик најједноставнијег сеоског стана на који сам наишао приликом теренских истраживања на Шар-планини у периоду од 2004-2014. године. Наведени начин градње са каменом сувозидом у промењљивој висини која је код објеката за становање присутна у пуној спратној висини а док код привремених сточарских станова као што су „бачила“ и „кошаришта“ у висини до два аршина била је присутна све до почетка 20. века. Тако да и данас на простору Шар-планине у делу Шутманског језера и данас постоји комплекс бачила или колиба као облик примитивног стана.⁶

⁶ Гаџић, Небојша. *Традиционална сеоска архитектура у Средачкој жупи*, Патримониум, број 13/2015, Скопје, 2016. стр. 326.

Они су у потпуности сачувала свој аутентични изглед и која сведоче о примењеној техници грађења и коришћеним обрасцима при њиховој изградњи. На овакву кућу кућу у Гори директни утицај има кућа из Средачке жупе која се ослања у свом развоју на профану архитектуру која је коришћења приликом градње манастирских конака.⁷ Док ће овај основни облик куће у Средачкој жупи типолошки еволуирати и прећи развојни пут од „једноћелијског“ или „прото горњевардарског стана“⁸ па све до „двапарватанске“ двоспратне куће. За то време ће горанска кућа остати на „јенпарватанском“ решењу типолошке основе сеоског стана. Разлози за то леже у наглашеној индивидуалности горанских породица и одсуству задружног живота у кућним заједницама које је уско повезано са проблемом безбедности самог становништва у овим двама жупама, јер је муслиманско становништво било много безбедније у односу на православно. Овакво „јенпарватанско“ решења срео сам на јединој сачуваној кући у Броду (Шољинци) и у Драгашу (Драгашевци).

Под утицајем „горанских Турака“ и мајстора са југа, пре свих Мијака почиње да се гради кућа

⁷ Цвијић, Јован. Исто. стр. 280.

⁸ Гаџић, Небојша. *Сеоска архитектура Сиринићке жупе*, Патримониум, број 14/2016, Скопје, 2016. стр. 332.

3. Гора, Драгаиш, старо маало Кракошита

од „бондрука“ са испуном од ћерпића. Орјентални утицај на лицу куће неће бити потпун и он ће се огледати у појави дрвених решеткастих капака такозваних „мушарабија“ које су имале улогу да заштите жену од сувишних погледа са улице. Исаламски културни утицај имаће одраза и на појаву бројних турских израза за поједине архитектонске елементе у кући. Као што су: дократ (еркер), одаја (соба), мутвак (кухиња), ајат (трем), басамак (степенице) и други. Ипак је, и поред тога, јако пуно и врло ретких старосрпских назива остало и даље у употреби.

Под утицајем градитеља са југа чији је уплив резултат утицаја и закона ислама, врши се и трансформација унутрашњег намештаја и опреме куће. Енеријер куће насупрот екстеријеру има у себи доста орјенталних елемената који се пре свега огледа у уграђеним елементима покућстава кога чине плакари и амамџици, по један у свакој соби. Под прозорским отворима целом својом дужином налазе се ниска седишта такозвани „миндерлуци“, на којима може да се седи али и да се прате дешавања на улици или у свом сокаку. Код овог типа куће немамо отворено огњиште које се налази на средини куће већ је оно у овом случају зидано уза зид и назива се „оцаклија“ и представља напреднији тип огњишта јер не оставља пуно дима у просторијама.

Сада намештај у овом типу куће постаје много битнији и функционалну шему некада једин-

ствена куће дели из религијских разлога на два дела: женски део или „харемлук“ и мушки део или „мусафирлук“.⁹ Нису све куће у Гори у својој концепцији имале поделу на мушки и женски део што би се код муслиманске куће очекивало разлог за одустајање од тога треба тражити у каснијој исламизацији појединих породица, спором прихватању наметнутих образаца културе станова али и самим градитељима који су били из Средачке жупе и који су и даље неговали традиционални однос према функционалним елементима куће наслеђен из претходног периода.

Утицај орјенталне архитектуре најбоље можемо да видимо кроз пример куће Царо и њене обликовне и естетске вредности које су исказане на њеној главној фасади и донекле се стиче утисак да ова кућа поседује елементе архитектуре које има и градска кућа Призрена или било ког другог орјенталног града. Тај источни утицај посебно се види у детаљима око прозора и угаоним опшивкама перваз лајснама. Њена јужна и западна фасада са тремом, чардакот, еркерним и њиховим тамним пробојим чине ову фасаду моћном и визуелно флуидном у секвенцама и детаљу. Кућа у Гори је више прила-

⁹ Волињец Р. Алексијевска Ј., *Муслиманската кука во Тетово- функција, обликување, модулари пропорцији*, Зборник на Арх.Фак. во Скопје, во Скопје, 7, 1984.

гођена градском начину живота из горе наведених разлога а пре свега као резултат ¹⁰печалбарења.

Подигнута на почетку XX века на самом крају Турског царства наведена кућа Царо, спада у најлепше куће Горе и Шар-планине. Она је једна од ретких која је преостала у Гори и прави је архитектонски бисер, који у себи има елементе орјенталне архитектуре прилагођене локалним условима и битна је за целовито сагледавање материјалне културе и утицаја којег су имали разни фактори на архитектонско стваралаштва у овој шарпланинској жупи.

РЕПРЕЗЕНТАТИВНИ ПРИМЕРЦИ ТРАДИЦИОНАЛНЕ АРХИТЕКТУРЕ ГОРЕ

КУЋА ПУПЕ - Налази се у селу Брод које се налази у Гори, саграђена је 1908. године. Скромних је димензија лоцирана на уличној мрежи са две своје стране и ослоњена на суседни објекат са једне стране и има минимално двориште са слободне стране. Специфични локацијски услови определили су и концептуално решење овог сеоског стана који је у својој суштини више градска кућа него сеоска. Разлози за овако решавање, боље рећи прихватање оваквих образаца код инвеститора, у овом случају породице Пупе, леже пре свега у њиховом печалбарењу и животу у кућама областима где су и радили као што су градови северне Грчке Воден, Кукуш, Сер и Солун. Типолошки ова сеоска кућа припада новијем типу сеоског стана у Горској жупи и ослања се на новоприхваћене обрасце и замењује средњовековне обрасце. Наведени тип присутан је од средине XIX века, па траје све до краја турске владавине на овим просторима. Приземље има само две просторије, од којих је једна „кућа“ са огњиштем, друга кућна соба и „ајатница“¹¹ у којој се налази мијалник, нужник и степенишни крак који води на спрат. На спратној етажи се развија стан. Она има велики чардак у облику издуженог трапеза неједнаких страница који је у кући центарални простор из кога се улази у две собе. Спратне просторије окренуте су ка улици, и преко еркерског испуста препуштене су преко основе приземља. Кућа Пупе у својој концепцији нема поделу на мушки и женски део што би се код муслиманске куће очекивало. Разлог за одустајање од тога треба тражити у касној исламизацији овог подручја, спором прихватању наметнутих образаца културе станова, али и самим градитељима који су били из Средачке жупе и који су и даље неговали традиционални однос према функционалним елементима куће. Орјентални

4. Село Брод, Аврамове сокаче

утицај више се огледа у минималистичким примењеним детаљима на прозорима као што су дрвени застори такозване „мушарабије“ које штите од сувишних погледа и пружају потребну верску интиму. Енеријер куће насупрот екстеријеру има у себи доста орјенталних елемената који се пре свега огледа у уграђеним елементима покућстава кога чине плакари и амамџици, по један у свакој соби. Под прозорским отворима целом својом дужином налазе се ниска седишта такозвани „миндерлуци“, на којима може да се седи, али и да се прате дешавања на улици или у свом сокаку.

Подрум или „клећ“¹²(који се налази у равни испод пода) и сва зидна платна на приземљу зидана су од ломљеног камена са блатом као везивом. Остали делови куће зидани су од бондрука и ћерпича. Окренута је споља и изнутра. И по својим конструктивним карактеристикама припада групи објеката који се ослањају, што се тиче конструктивног склопа, на наслеђе из средњовековног периода. Кућа је покривена каменим лименим плехом или „ламарина“¹³ на четири воде. Кров је благог нагиба и урађен са просторним столицама које се ослањају по ширини на

¹⁰ Лутовац, Милисав. Исто. стр. 40.

¹¹ Лутовац, Милисав. Исто. стр. 39.

¹² Лутовац, Милисав. Исто. стр. 39.

¹³ Локални назив за плех

5. Село Брод, стара кућа

зидну конструкцију. На собама се налазе по два прозора који се ослањају на минимални парапет од 60 см. Између прозора и зида, и на угловима објекта налази се профилисана дрвена-»перваз« лајсна која у многоме утиче на лепоту објекта и даје контраст „медитеранско бљештавој“ белини зидног платна. Обликовне и ликовне вредности куће Пупе долазе до изражаја на југозападној фасади где долази до изражаја њена фасадна пластика која је настала из контраста између неутрално третираног приземља и просторно коригованог спрата, на тај начин формирано је живо фасадно платно која се отвара својим визурама ка Шари и њеним врховима.

Кућа је у целости сачувала свој првобитни изглед и остаје да сведочи о времену кад је грађена, печалбарским кретањима њених власника и градитељима који су у њу уградили своју вештину, али и жеље наручиоца на почетку XX века.

КУЋА ЦАРО - Стара кућа у једној од главних улица у Броду некада је била власништво Рушит ефендије у народу позната под називом „Царо“ који је понела по родовском презимену њеног првог власника. По причању садашњих наследника куће наведени ефендија (господин-учени човек) био је међу последњим Горанима који су били у служби турске власти у Призрену, то је и

временски оквир за одређивање времена њене изградње.¹⁴ Кућа Царо представља традиционални тип који је присутан у разним варијантним решењима на простору Шар-планине. Објекат излази једним својим делом на уличну линију, али са улазом који је из дворишта. Основа која је у приземљу асиметрична на спрату је коригована и доведена у симетрију. Објекат је састављен од приземља и спрата, карактерише га примењена једноставна функционална шема, у којој доминира «ајатница» и „чардак“. Из «ајатнице» се директно улази у «кућу» где се налази огњиште и кухиња. Основа спрата прати основу приземља, осим чардака, садржи две собе које имају по једну мању просторију-„оаклију“ (бањицу).

У овој кући доминатни утисак на посетиоца остаља њен ентеријер који је исказан кроз изванредно урађен уградни намештај, врата, ограду, таваницу и бањице. Мајсторство мијачких градитеља у ентеријеру ове куће донело је разноликост орјенталних декоративних мотивива и префињеност њене обраде. Конструкцију саме куће радили су локални мајстори из села Локвице које се налази у близини и припада суседној Средачкој жупи.¹⁵

¹⁴ Информатор: Исмаил Царо, стар 58. година (2015)

¹⁵ Информатор: Исмаил Царо, стар 58. година (2015)

6. Гора, село Брод, стара кућа породице Пупе, (Пупевци)

Спољашњи зидови приземља су дебљине од 60 см, и грађени су од ломљеног камена са дрвеним појасним гредама постављеним на сваких 80 см. Унутрашњи преградни и сви спратни зидови су урађени у бондруку («ћерпић-дрво») и називају се «јаламкат». То су зидови сложене грађе: састављени од дрвених греда које носе и укрућују зид и «ћерпића», који чини његову испуну. Међуспратана и кровна конструкција урађене су од храстовог дрвета које је донесено из околине Драгаша, пошто је сам Брод давно остао без шуме која је посечена због проширења пашњака.¹⁶ Кров је урађен са дрвеним столицама које се ослањају на зидну конструкцију, благог је нагиба и износи око 22 степена, на врху се налази отвор за бацу. Куће у овом селу су у време њихове изградње већином биле покривене каменим плочама, а касније турском ћерамидом или „ламарином“ (поцинковани плех). Архитектура куће Царо и њене обликовне и естетске вредности исказане су на њеној главној фасади. Стиче се утисак да кућа поседује детаље које има градска кућа Призрена, посебно у детаљима око прозора и угаоним опшивкама перваз лајснама. Њена јужна и западна фасада са тремом, чардакот, еркерним и њиховим тамним пробојим чине ову

фасаду моћном и визуелно флуидном у секвенцама и детаљу.

Подигнута на почетку XX века наведена кућа Рушит ефендије, спада у најлепше куће Горе и Шар-планине. Она је једна од ретких која је преостала у Гори и прави је архитектонски бисер, који до данас чува историјске и уметничке вредности битне за сагледавање материјалне културе и стваралаштва горанског етникума на овим просторима али и његове везе са осталим српским корпусом пре свега са Срећанима и њиховог утицаја на архитектонско стваралаштво у овој жупи.

КУЋА ШОЉО - На крају „Аврамовог“ сокачета у истоименој махали налази се ова кућа која представља интересантно архитектонско остварење и спада у најстарије куће које су очуване до данашњих дана у Броду и околини. Припада старој горанској фамилији муслиманске вероисповети, али у програмској шеми и даље нема поделе на мушки и женски део што би се код таквих кућа и очекивало. То је једна и од специфичности куће у Гори, да она и даље одржава тај стари начин присутан вековима у народу који гради али и градитељима који и даље граде по тим давно прихваћеним обрасцима становања. Разлози за то су истоветни као и код куће „Пупе“, касна исламизација, али и споро прихватање нове-орјенталне културе становања на

¹⁶ Кривокапић, Душан. *Шар-планина, туристичко-географски приказ предела и народа*, Туристичка штампа, Београд, 1969.

7. Гора, село Брод, кућа Пуне, детаљ

овим просторима. Временско одређење када је кућа саграђена можемо одредити на основу типолошких карактеристика по којима је наведена кућа ближа средњовековним узорима. Кућа је симетричне основе са аксијално наглашеном „ајатницом“ која иде целом ширином објекта и даје јој то препознатљиво отварање које је присутно код свих кућа из периода пре 1856. године.¹⁷ Зашто помињемо овај датум? Па због тога што је до тада је Гора била православана, а од тада полако почиње да на стамбени живот утиче и новоприхваћена вера. То је истовремено и период када све већи број Брођана, који су сада прихватањем нове вере постали релативно слободни одлази трбухом за крухом да печалбари као сластичар или бурекџија у бројне градове Отоманске империје и на тај начин долази у теснији однос са источним утицајима. Иако програмски није богата, ова кућа има горе нведене квалитете који је сврставају у изузетно занимљива архитектонска остварења на овом простору и чине га ретким зато што су наведени архитектонски обрасци већ давно нестали и у самој Гори, Призрену и Средској. Мало тога ос-

¹⁷ Костић, Петар. *Аутобиографија*, „Графика“ Призрен, 1997.

8. Гора, село Брод, Шољино маало, детаљ урушене конструкције старе куће

тало је на подручју Скопске Црне Горе, у њеним селима.¹⁸

Кућа се налази у великом дворишту са пуно зеленила и текуће воде. Своју архитектонску изражајност кућа Палош експонира у целисти преко јужне фасаде, има приземље и спрат који су окренути ка дворишту и улазној капији.

Објекат, је строго симетричан што се архитектонике тиче док је композициона шема основе асиметрично постављена. „Преткућа“ је у целисти отворена у приземљу док је чардак затворен и смештен у првој трећини спратне етажне тако да не ремети спратну симетрију. Празан део „преткуће“ у приземљу захвата половину наведене површине. То је условило да се у једину просторију ове етажне „кућу“ улази директно из њега. Спрат, међутим, делује импозантно. Па, и „ангуларно“ постављено степениште у аксијалним простором има парадни карактер који је и те како потребан када су свечаности у кући. Две спратне собе међусобно комуницирају преко степеништа са доњим деловима куће, а истовремено пружају проточну сигурност

¹⁸ На основу теренских истраживања од 2012-2015. године.

9. Гора, село Брод, Чучуљ маало, кућа Царо

са циљем да се обезбеди сигурна евакуација из куће у небезбедним временима.

Зидови, северног, источног и западног фасадног зидног платна урађени су ломљеним каменом са дрвеним хоризонталним асеизмичним гредима. Квалитет камена, његова порозност и величина пресудни су фактори за коју варијанту зида ће се градитељи одлучити. На простору Горе, нема квалитетног камена па се за зидање користи доста речни облутак или лиснати шкриљац. Спратни-фасадни и преградни зидови рађени су у бондруку специфичним начином који се састоји од обострано закованих летвица у које се убацује набијено блато. Разлози за овакво решење су: брзина њихове израде, побољшана термика и немогућност сушења „ћерпића“ у овом селу које се налази на надморској висини од 1695 метра. Све собе на спрату и „кућа“ имају под од набијеног блата испод кога се налазе мале гредице-»цепанице« које се потом ослањају на масивне међуспратне греде од храстовог дрвета.

Неки елемент унутрашњег уређења саслужују пажњу. То су, пре свега складно моделоване дрвене степенице, таванице и уграђени плакари у собама. Симетрична композиција обogaћена системом стубова и профилисаног архитрава заједно са ритмички постављеним прозорима формира лепу и пропорционалну фасаду. Иако мања по сацајима,

кућа Паљош у Броду, са својим једноставним мотивима, складном игром маса између трема и спрата, одаје нам утисак успеле архитектонске концепције уткане у вишевековно трајање и стварање народне архитектура Шар-планине.

ЗАКЉУЧАК

Сточарење на Шар планини а самим тим и у Гори је присутно од давнина исто колико и присуство самог човека на њој. Непрегледни шарски пашњаци који су највећи по својој површини на простору Балкана привлачили су бројне номадске народе који би у сезони насељавали „бачије“ на њеним врховима. Наведени номади било да су то: Помаци, Галичи, Јуруци, Власи или неки други остављали свој траг у стамбеној култури сезонских станишта која су била од утицаја и на архитектуру Горанских насеље, њихов тип и сама кућа остају својина њеног народа. У даљем еволутивном развоју Горанска кућа је грађена на средњовековним узорима и под утицајима градитељских дружина које долазе из Средачких села. Кућа је симетричне основе са аксијално наглашеном „ајатницом“ која иде целом ширином објекта и даје јој то препознатљиво отварање које је присутно код свих кућа из периода пре 1856. године до тада је Гора била православана, а од тада полако почиње да на стамбени живот утиче и новоприхваћена вера. То је

10. Гора, кућа Царо, детаљ еркера и фасаде

истовремено и период када све већи број Брођана, који су сада прихватањем нове вере постали релативно слободни одлази трбухом за крухом да печалбаре као сластичар или бурекџија у бројне градове Отоманске империје и на тај начин долази у теснији однос са источним утицајима. Иако ова архитекту-

ра није богата, она поседује квалитете који је сврставају у изузетно занимљиву због саме генезе и процеса који су били од утицаја на њен еволутивни и архитектонски развој током дужег временског периода.

11. Брод, кућа Царо, унутрашња врата

12. Гора, село Брод, мауло Чучуљ, кућа Царо, детаљ дрвеног степеништа и ајанице

Nebojša GADZIĆ

ARCHITECTURE OF THE PRIZRENSKA GORA-GENESIS

Summary

Livestock breeding on Sar Mountain and therefore in the Mountain has been present since ancient times as much as the presence of the man himself on it. The vast pastures that are the largest in their area in the Balkans have attracted many nomadic peoples who would populate 'bachilo' on its peaks during the season. The nomads mentioned above, whether they are: Pomaks, Galichi, Yuruci, Vlachs or some other, left their mark on the residential culture of the seasonal habitats that were also influenced by the architecture of the Gorani settlements, their type and the house itself remain the property of its people. In its further evolutionary development, the Goranska House was built on medieval patterns and influenced by the construction families that came from the Middle villages. The house is a symmetrical

base with an axially accentuated "ayatnica" that goes the entire width of the building and gives it a distinctive opening that is present in all houses from before 1856, up to that time, Gora was Orthodox, and since then, the newly adopted faith has slowly begun to affect residential life. It is also a period when an increasing number of Brodjans, who have now become relatively free by adopting a new religion, go belly-for-bread to bake as a pastry chef or barrel-maker in numerous cities in the Ottoman Empire, thus coming into closer contact with eastern influences. Although this architecture is not rich, it possesses qualities that make it extremely interesting because of its very genesis and processes that have influenced its evolutive and architectural development over a long period of time.

13. Гора, село Брод, сатра кућа породице Шољо (Шољинци)

ЛИТЕРАТУРА

Божовић, Григорије. *Слике са Косова и Метохије, путописи и репортаже*, друго издање, НУБ “Иво Андрић”, Приштина, 2006.

Брезоски, Славко. *Реканска кућа*, „Бигос“, Скопље, 1993.

Веселиновић, В. Милојко. *Шар с орографског, хидрографског и политичког гледишта*, “Братство”, књ. IV,10, Београд, 1890.

Влаховић, Петар. *Етнолошке одреднице Косова и Метохије*, у Зборнику радова, Косово и Метохија у светлу етнологије, Етнографски музеј, Београд, 2004.

Волињец Р. Алексијевска Ј., *Муслиманската кука во Тетово- функција, обликување, модуларни пропорцији*, Зборник на Арх.Фак. во Скопје, во Скопје, 7, 1984.

Гаџић, Небојша. *Традиционална еоска архитектура у Средачкој жупи*, Патримониум, број 13/2015, Скопје, 2016

Гаџић, Небојша. *Сеоска архитектура Сирињке жупе*, Патримониум, број 14/2016, Скопје, 2016.

Група аутора. *Шарпланинска жупе Гора, Опоље и Средска*, САНУ, Посебна издања, књ. 40/ I, II, III, Београд, 1996.

Дероко, Александар. *Стара варошка кућа у Србији, Космету и Македонији у поређењу са кућом у Солуну, Цариграду и Малој Азији*, ГЛЕИ, књ. II-III, Етнографски институт САН, (1957), Београд, 1957.

Димић, Душан. *Горње село на Средској*, Народна и универзитетска библиотека, Приштина, 1997.

Којић, Бранислав. *Стара градска и сеоска архитектура у Србији*, „Просвета“, Београд, 1949.

Костић, Петар. *Аутобиографија*, “Графика” Призрен, 1997.

Кривокапић, Душан. *Шар-планина, туристичко-географски приказ предела и народа*, Туристичка штампа, Београд, 1969.

Лутовац, Милисав. *Гора и Опоље- антропогеографска проучавања*, Српски етнографски зборник, књ. LXIX, Насеља и порекло становништва, књ.35, САНУ, Београд, 1955.

Чукаловић, Тодор. *Живот је сећање, казивање старих људи из Средачке жупе и Призрена*, Средска- Призрен-Ниш, 1991.

Јастребов, Иван. *Стара Србија и Албанија*, НИП “Нови свет” и Народна и универзитетска библиотека, Приштина, 1904 и 1995.

